

Ключові слова: організаційна культура, студенти, державна форма власності, приватна форма власності, вищий навчальний заклад, методика оцінки організаційної культури, узгодженість уявлень студентів.

Ищук О. В. Психологическое исследование доминирующих характеристик типов организационной культуры: восприятие студентов. В статье освещена актуальность психологического анализа теоретических и эмпирических проблем исследования особенностей организационной культуры высшего учебного заведения с точки зрения восприятия ее студентами. Предложено обоснование применения методики «Оценки организационной культуры» К. Камерона и Р. Куинна, а также анализ результатов психологической диагностики. Представлена сущность организационной культуры высшего учебного заведения, проанализированы особенности восприятия студентами государственных высших учебных заведений и частных высших учебных заведений организационной культуры собственных университетов. Раскрыта сущность организационной культуры высшего учебного заведения, осуществлен анализ особенностей организационной культуры ВУЗов различных форм собственности по данным диагностики восприятия студентами собственного университета, проанализированы полученные диагностические показатели. Объяснено, что в государственных высших учебных учреждениях доминирующими типами организационной культуры выступают клановая и рыночная культуры. Частные ВУЗы имеют, в основном, клановую культуру как доминирующий тип. Продемонстрировано противоречивость восприятия студенческой молодежью организационной культуры высшего учебного заведения. Методика «Оценки организационной культуры» К. Камерона и Р. Куинна (OCAI) позволяет оценить шесть ключевых параметров организационной культуры, включающих в себя: 1) основные различия; 2) общий стиль руководства; 3) HR (человеческие ресурсы) 4) сущностную связь; 5) стратегические цели функционирования и развития; 6) критерии успеха. Рекомендовано психологическую тренинговую работу с несогласованностью представлений студенческой молодежи относительно доминирующих типов организационной культуры. В статье говорится о том, что результаты исследования могут быть использованы в психологическом консультировании менеджеров и студентов, а также как материалы к учебным курсам по организационной культуре.

Ключевые слова: организационная культура, студенты, государственная форма собственности, частная форма собственности, высшее учебное заведение, методика оценки организационной культуры, согласованность представлений студентов.

Відомості про автора:

Ищук Ольга Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Запорізького національного університету.

Статтю подано до друку 30.03.2016.

УДК 159.923.2:159.9.072.42:37.03

© М. В. Сурякова, 2016

М. В. Сурякова (м. Дніпропетровськ)

АТРИБУТИВНІ ПРОЦЕСИ В ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Сурякова М. В. Атрибутивні процеси в інтерсуб'єктивній інтерпретації особистості.

В статті розглянута проблема інтерпретації особистості у інтерсуб'єктивній площині у зв'язку з атрибутивними процесами. Визначено необхідність інтерпретаційної діяльності людини у повсякденному житті, загальним результатом чого є визначеність її оцінки, ставлення, думки відносно явищ, які потребують інтерпретації. Інтерпретація детермінується когнітивними та

особистісними утвореннями та має індивідуальний, суб'єктивний, конструктивний характер. Доведена необхідність розрізнення суб'єктивності, як суттєвої характеристики інтерпретації, й суб'єктивізму, як безпідставних основ думки особистості.

Визначено специфіку ускладнень соціальної взаємодії, що виникають через неадекватність інтерпретацій її суб'єктів. Виявлено, що у реальній соціальній ситуації для здійснення інтерсуб'єктивної інтерпретації особистості не завжди вистачає інформації для визначення особистісних особливостей іншого, причин його вчинків, позиції, ставлення. В ситуації дефіциту інформації особистість вимушена застосовувати атрибутивні стратегії, які відіграють роль когнітивного утворення у процесі інтерпретації.

Специфіка атрибутивних процесів полягає у розумінні й поясненні поведінки інших людей та власної поведінки шляхом приписування причин. Сучасне поняття атрибуції охоплює приписування різних психічних якостей, особистісних характеристик, здібностей іншого, що не може безпосередньо спостерігатися людиною. За допомогою атрибуцій особистості вдається виконати завдання на інтерпретацію, враховуючи контекст та ситуацію, в яких відбувається інтерпретаційна діяльність особистості.

Ключові слова: інтерпретація, інтерсуб'єктивна інтерпретація, атрибуція, думка, контекст, ситуативний підхід, ставлення, суб'єктивність.

Постановка проблеми. Інтерпретаційну діяльність особистість має здійснювати постійно, повсякденно, адже людина знаходиться у світі, суттєвими характеристиками якого є мінливість, нестабільність, невизначеність, динамічність. Людина й сама не залишається незмінною, статичною, тому змушена здійснювати не тільки розуміння, осмислення, а й переосмислення світу, який змінюється. Метою такої інтерпретаційної «практики» є досягнення особистістю почуття визначеності, впевненості, впорядкованості, а результатом виступає власна думка особистості.

Інтерпретація особистості є складним утворенням, що має поліфакторну природу. Детермінантами інтерпретації виступають когнітивні особливості особистості, її смислові утворення, установки, досвід взаємодії з іншими, соціальні уявлення, безпосередня ситуація, загальний контекст, ін.. Нам представляється важливим серед численних факторів, які обумовлюють своєрідність суб'єктивної інтерпретації, зосередитися на дослідженні ролі атрибутивних процесів, що відбуваються у інтерпретаційній діяльності особистості.

Визначеність в уявленнях та позиції особистості набуває особливого значення у соціальному просторі. Намагаючись встановити численні зв'язки з іншими людьми, особистість має враховувати той факт, що кожна людина створює свій власний індивідуальний світ, що відрізняється від інших, який також визначається рухливістю й мінливістю. Окрім того, поведінка іншого відбувається всякий раз у своєрідній ситуації, у специфічному контексті, що має враховуватися задля адекватної оцінки та досягнення взаєморозуміння.

Однак прагнення особистості до визначеності у соціальних зв'язках далеко не завжди забезпечується необхідною і достатньою кількістю інформації, на основі якої можна було б здійснити адекватну інтерпретацію іншої людини, її вчинків, дій, висловлювань. У разі відсутності необхідної інформації для реалістичного відтворення світу іншого та розуміння його поведінки особистість змушена досягати визначеності щодо власної думки про іншого, свого ставлення до нього через застосування атрибутивних стратегій. Представляється важливим дослідити атрибутивний вплив на інтерпретаційну діяльність особистості, визначити його роль і місце у процесі інтерпретації, а також виявити певні особливості, своєрідність атрибуції та інтерпретації як психологічних феноменів, дослідити можливість їх порівняння й зіставлення, та розглянути їх у контекстуальному та ситуаційному аспекті.

Аналіз наукових досліджень. У психологічній науці проблему інтерпретації як особистісного феномену вивчали А.А. Брудний, Л.С. Виготський, Т.М. Дрідзе, С.Л. Рубінштейн, О.М. Славська; окремі питання психології інтерпретації представлено в роботах О.Г. Асмолова, В.П. Зинченка, В.В. Знакова, О.П. Крупнік, О.Р. Лурії, а також у роботах С.О.Васильєва, П.Рікера, О.М.Славської, Н.В.Чепелевої, Н.Ф.Шевченко, ін. У герменевтичному підході психології інтерпретація досліджувалася в роботах В.В. Андрієвської, Н.П. Бусигіної, М.С. Гусельцевої, О.В. Зазимко, О.О. Зарецької, З.С. Карпенко, І.В. Кошової, Н.Ф. Литовченко, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, Н.В. Чепелевої, О.М. Шиловської, ін..

У вивченні соціально-психологічного аспекту феномену інтерпретації ми спиралися на роботи Г.М. Андрєєвої, О.О. Бодальова, Д. Ваймера, М. Галлікера, Г. Нахарі, Б.Д. Паригіна, Т. Шибутані, ін.. Дослідження атрибутивних феноменів представлені в роботах Г.М. Андрєєвої, Е. Джонса, К. Девіса, К. Гергена, Г.Келлі, А.А. Налчаджяна, Ф. Хайдера, М. Хьюстон, Ф. Фінчем, ін. Вивчення помилок атрибуції відбивається в дослідженнях Б. Вайнера, Е. Джонса, Р. Нисбета, Х. Рикена, Л. Роса, Дж. Тибо, В. Харрися, М. Хьюстона, Й. Яспарса, ін..

Метою статті є теоретичне дослідження особливостей атрибутивних та інтерпретаційних процесів у інтерсуб'єктивному виміру особистості.

Виклад основного матеріалу та результати досліджень. Психологічні уявлення про інтерпретацію дозволяють розуміти цей феномен як суб'єктивний розгляд реальності в логіці особистості, як такий, що представлений саме їй, створений у мірі її інтелектуальних, душевних здібностей та потреб. У створенні такого «індивідуального» світу виявляється особлива здатність особистості не лише сприймати, розуміти явища, виявляти певні смисли, але й здійснювати процес відповідного інтерпретування цього. Інтерпретування можна визначити як своєрідну роботу свідомості, яка дозволяє особистості вибудовувати зв'язок з дійсністю, самим з собою, з іншими людьми. О.М. Славська, підкреслюючи суб'єктивний, особистісно-детермінований характер інтерпретування, визначає його як процес, що виходить із суб'єкта, його власних поглядів, логіки назустріч дійсності, є процесом її осмислення [8, с. 57]. Інтерпретацію не можна звести до розумового, інтелектуального, когнітивного процесу, оскільки вона представляє собою поєднання когнітивного й оцінно-смыслового процесів, що відбувається під впливом мотивації особистості, її відношень, які склалися раніше у процесі інтерпретування й спонукають до нового інтерпретування [8, с. 63].

Здатність особистості до інтерпретації надає їй можливість зберігати постійний зв'язок з дійсністю, в якій відбувається зіткнення з новим. Саме будь-який новий факт викликає роботу свідомості до «перегрупування», переосмислення уявлень особистості, що склалися на даний момент, та являються підґрунтям для подальшого вироблення певного смислу того, має бути осмисленим. Шляхом інтерпретування, таким чином, особистість здійснює повсякденний зв'язок з оточуючою реальністю та приводить власні уявлення до збалансованості з новими відкритими фактами в індивідуальному просторі. Поява особистісної думки, як результат інтерпретування, й надає впевненості особистості хоча б на деякий час, до появи нових фактів.

У нашому дослідженні проблема інтерпретації розглядається у інтерпсихічному аспекті, маючи на увазі актуалізацію тих соціально-психологічних феноменів, що виникають у процесі взаємодії людей: пізнання та оцінка іншого, особисте ставлення до іншого, психологічні засоби, які забезпечують досягнення особистістю визначення власної думки про іншого. Нас цікавить, як саме у процесі інтерпретації вибудовується образ іншої людини, які когнітивні та особистісні утворення його визначають, які окремі соціально-психологічні феномени впливають на формування визначеності щодо іншого, а також їх вплив на адекватність особистісної думки про іншого.

У реальному процесі взаємодії людей з людьми неодмінно виникає завдання вироблення власної думки щодо інших, яка ґрунтується на розумінні, оцінці іншого, а також ставленні до нього. Причиною ж появи думки є потреба людини у розумінні іншої людини, з одного боку, а з іншого – потреба у визначенні власної позиції до неї. Аналізуючи проблему інтерпретації у соціальній взаємодії, необхідно враховувати її діалогічну природу. Оскільки у процесі взаємодії пред'являється не лише суб'єктивний світ однієї особистості, а також й суб'єктивний світ іншої особистості, це потребує розуміння, зіставлення, порівняння, узгодження цих світів, що визначає інтерсуб'єктивний аспект інтерпретування.

У інтерсуб'єктивній площині взаєморозуміння досягається через урахування багатьох аспектів, наприклад, урахуванням різниці контекстів, позицій, точок зору, думок, інтерпретацій різних суб'єктів. Обов'язковим є врахування відсутності збігу контекстів, часто існує їх протилежність, що потребує взаємних пояснень власних інтерпретацій, зіставлення своїх позицій.

Враховуючи той факт, що інтерсуб'єктивна інтерпретація відбувається у контексті реальних відношень особистості, важливо визначити особливості інтерпретаційної діяльності у різних типах відносин. Так, основні відносини (за В.М. М'ясищевим, до праці, іншої людини, до себе) відносно стабільні, усталені, визначені. Конкретні ж відносини передбачають необхідність їхнього постійного визначення, виходячи з принципових, основних. Це сполучення основних та окремих відношень виступає як контекст, в якому й відбувається інтерпретація, що надає можливість особистості визначити власну думку з актуального питання, ситуації. У свою чергу думка, як результат інтерпретування, виступає основою ставлення особистості.

М. Галлкер, Д. Ваймер, досліджуючи особливості інтерсуб'єктивної інтерпретації у комунікативному аспекті, визначають умови взаєморозуміння людей. Однією з таких умов виступає згода з інтерпретацією висловлення іншого, яке пропонується. Тобто для того, щоб уникнути фіктивної, показової згоди, партнери по комунікації мають вирішити завдання: домогтися задоволеності один одним інтерпретацією іншого. Задля подальшого продовження комунікації партнери мають бути впевнені, що кожний згоден з інтерпретацією іншого, а не довільно приписали не властивий йому зміст [4, с. 68].

Дослідження в соціальній психології визначають особливий клас явищ, що визначають момент соціального пізнання. Проблема інтерпретації причин поведінки іншого вивчалась у атрибутивному напрямку соціально-психологічних досліджень.

Атрибутивні процеси розуміються як «реальний» когнітивний процес розуміння й пояснення поведінки інших людей та власної поведінки. Сутність атрибуції виводиться у приписуванні людям якостей, які не можуть бути виявлені в результаті соціальної перцепції, оскільки не можуть бути присутні у явній, доступній спостерігачеві поведінці, а атрибутуються, тобто приписуються їй. Атрибуція являє собою спробу інтерпретувати соціальний об'єкт, зрозуміти його поведінку в умовах дефіциту інформації шляхом домислювання. Сучасне поняття атрибуції охоплює приписування різних психічних якостей, особистісних характеристик, здібностей того, що спостерігається людиною.

Люди змушені інтерпретувати причини поведінки іншого в умовах недостатньої інформації про їх причини. У випадку наявності достатньої інформації вчинки також інтерпретуються, але ж передбачається, що причини відомі. Коли вони не відомі, засобом пояснення виступає приписування, тобто здійснюється своєрідне добудовування інформації. Можна зазначити, що атрибуція слугує людині для того, щоб надати смисл тому, що оточує людину, адже навіть у разі нехватки або відсутності інформації щодо причин вчинку іншого, у людини існує потреба в його інтерпретуванні.

Атрибуція проявляється в приписуванні, своєрідному добудовуванні інформації про причини вчинку іншого за власним вибором у процесі інтерпретування. Засновник досліджень атрибуції Ф. Хайдер відмічав, що люди у власному повсякденному житті завжди не просто спостерігають явища, але й аналізують їх з метою усвідомлення їхньої сутності. Звідси й намагання людини раніше за все зрозуміти причини поведінки людини, а якщо інформації обміль відносно причин, то люди їх знаходять, виходячи з власних уявлень. Та якщо не достає інформації відносно цих причин, то люди схильні приписувати їх. Звичайно вони прагнуть приписати стабільні, достатньо широко розповсюджені й типові причини, хоча й по-різному можуть оцінювати навмисну й ненавмисну поведінку. Також люди в процесі пізнання іншого можуть «приписувати» й певні особистісні якості, мотиви, потреби, ін. [1, с. 69-70].

А.А. Налчаджян, досліджуючи атрибутивні процеси, вказує на ще одну функцію атрибуції: вона може слугувати в якості засобу узгодження точок зору різних людей, коли виявляється необхідним узгодити попереднє пояснення поведінки та наміри людей з новою інформацією, що отримується. Науковець визначає умови, за якими у особистості виникає потреба застосування атрибутивних процесів: коли людину запитують прямо, що вона думає стосовно причин чогось; коли виникає щось незвичайне, неочікуване; у випадку утруднення рішення соціально-психологічної задачі; у випадку залежності від допомоги інших [5, с. 16].

Звертає до себе увагу загальний момент сутності атрибутивних та інтерпретаційних процесів: в атрибуції відбувається через «добудовування» інформації розуміння й осмисленості явища, в інтерпретації через тлумачення досягається визначеність особистості. На нашу думку, власно інтерпретація має бути визначена як особистісне утворення, а атрибуція як міжособистісне когнітивне утворення, маючи на увазі її соціально-психологічний вимір. Разом з цим, саме особистісні утворення (наприклад, мотивація, установки, цінності) визначають атрибутивні процеси та впливають на формування остаточного судження людини про деяке явище чи іншу людину, ставлення до них, сприяють створенню власної думки. Ймовірно, можна стверджувати, що інтерпретація відбувається на рівні особистості власно як інтерпретація, а на міжособистісному рівні як атрибуція.

На тісний зв'язок процесів інтерпретації й атрибуції вказує також А.А. Налчаджян, який визнає чимало фактів у повсякденному житті й у науці, що припускають декілька інтерпретацій. А інтерпретувати означає, з його точки зору, виявити причину появи цього факту. Інтерпретаційна однозначність можлива лише у випадку точного встановлення зв'язку «причина-наслідок». Але таких випадків у соціальній реальності дуже замало, адже ми маємо справу з вкрай складними явищами. Більшість фактів, явищ, ситуацій припускають неоднозначність (багатозначність) інтерпретацій, оскільки існує неоднозначний зв'язок причини й наслідку: один факт може мати декілька вірогідних причин, і не завжди можна достовірно встановити, що є причиною, а що є наслідком. Тому у особистості й виникає «завдання» на інтерпретацію та атрибуцію, що має дозволили їй досягнути визначеності позиції, сформулювати власну думку [5, с. 320].

Досліджуючи засоби, за яким особистість створює власну думку, доцільно розглянути питання: якого роду інформацію люди використовують у обліку, приписуючи будь що кому-небудь. Науковці у сфері теорії атрибуції включають в аналіз мотивації індивіда розуміння причини й слідства відношень, потреби людей зрозуміти характер оточуючого для орієнтування в ньому, можливості побудови передбачень подій та вчинків. Окрім того, теорії атрибуції включають аналіз мотивації особистості зрозуміти причини й слідства відношень, потреб людей зрозуміти характер оточуючого для орієнтації в ньому та для можливості побудувати передбачення подій та вчинків [1; 5; 6, ін.].

Г.М. Андрєєва вказує на відмінності наукового й життєвого типу пояснень, але навіть наукове об'єктивне пояснення не звільнено від індивідуального життєвого світу науковця, що відбивається у своєрідності інтерпретацій науковця. Повсякденне пояснення взагалі цілком має суб'єктивний характер, та залежить від наявних еталонів, схем, якими володіє людина. Пояснення, приписування причин відбувається в логіці суб'єктивної інтерпретації у відповідності особливостей взаємовідношень з іншим [1, с. 71].

Визначаючи суб'єктивний характер інтерпретації, підкреслюючи виключно індивідуальний спосіб тлумачення особистістю будь-яких явищ, науковці виокремлюють питання про так би мовити «якість» інтерпретації, її адекватність тому, що підлягає інтерпретуванню. Важливим моментом є розуміння різниці між свободою інтерпретації, глибиною тлумачення іншого та вигадкою, довільністю думки про особистість іншого. Існує необхідність розрізнення суб'єктивності, як суттєвої характеристики інтерпретації, й суб'єктивізму, як безпідставних основ власної думки. Йдеться про відповідність конкретного змісту того, що має бути інтерпретованим, та адекватністю його інтерпретації у суб'єктному просторі особистості. Дослідження цього аспекту виявляють, що інтерпретація є настільки індивідуалізована й суб'єктивна, що відбувається проєкція, приписування смислу тому факту, явищу, вчинку, який може і не містити його об'єктивно.

Вивчення ролі атрибуції в інтерпретуванні особистості потребує, на наш погляд, урахування контекстуального та ситуаційного аспекту інтерпретації. Дійсно, будь-яка інтерпретація відбувається у певному контексті, у конкретній ситуації, які визначаються особистістю, що знову ж таки виявляє суб'єктивну природу інтерпретації. І контекст, і ситуація для суб'єкта інтерпретації не існують «самі по собі», об'єктивно. Особистість навмисно вибирає з безлічі можливих власний контекст, визначає сутнісну для себе ситуацію, виходячи з індивідуальних особливостей розуміння й усвідомлення того, що підлягає інтерпретуванню.

Психологічне визначення контексту можна знайти в роботі А.О. Вербицького, який визначив внутрішній та зовнішній контексти інтерпретації. Внутрішній контекст є система унікальних психофізіологічних, психологічних, особистісних особливостей та станів, а також установок, відношень, знань та досвіду особистості. Зовнішній контекст складають система предметних, соціальних, соціокультурних, просторово-часових та інших характеристик ситуації дії та вчинку. Інтеграція контекстів у індивідуальній свідомості людини створює неповторний унікальний образ світу та власно себе в ньому, ситуації, явищ, інших людей, на тлі чого й розгортається інтерпретативна діяльність особистості [3, с. 70].

Ймовірно, можна визначити певну інтерпретаційну ситуацію, в якій актуалізується потреба особистості в інтерпретації. Насамперед це невизначеність, несподіваність реальності. Інтерпретація у такому випадку має виробляти ставлення до несподіванки, яка є новою та неочікуваною для суб'єкта, що й потребує роботи свідомості.

Дослідження Л.Ф. Бурлачука, О.Ю. Коржової виявляє різноманітне тлумачення поняття «ситуація» у психологічній науці. Ми поділяємо ту точку зору, що ситуація окрім об'єктивних характеристик має в першу чергу суб'єктивний вимір, тобто ситуація – це завжди чиясь ситуація. Саме особистість надає певній ситуації власне значення, тим самим визначаючи її суб'єктивний характер. А поведінка, дії, вчинки особистості залежать не стільки від зовнішньої дійсності, скільки від її інтерпретації особистістю [2, с. 9]. Відомі дослідники Л. Росс та Р. Нисбетт також підкреслюють суб'єктивність сприйняття людиною ситуації: при вирішенні завдання передбачити поведінку іншого виникає необхідність враховувати його власну інтерпретацію певної ситуації [7, с. 98].

Взагалі поведінку людини визначає не «об'єктивна» ситуація, хоча б і за об'єктивним визначенням незалежних експертів, а ситуацією, як вона дана суб'єкту в її переживанні, як саме

вона для нього існує, вважає Х. Хекхаузен [9]. Дослідник приділяє увагу впливу суб'єктивної інтерпретації на поведінку людини, та вказує, що люди у повсякденному житті мають тенденцію недооцінювати визначальний вплив суб'єктивної інтерпретації на поведінку, що призводить до відповідної омани. Задля запобігання невірному тлумачення поведінки іншого, Х. Хекхаузен вважає за необхідне приймати до уваги активну й конструктивну природу суб'єктивної інтерпретації, її внутрішню притаманну мінливість, що викликає утруднення достовірно оцінювати бачення ситуації іншим, а також об'єктивний вплив на поведінку людини на відміну від її особистих якостей [9, с. 98].

Межі ситуації, за визначенням Н.В.Чепелевої, можуть задаватися тільки самою людиною, бо лише вона може «втягти шматок» із потоку життя й умістити його у певну структуру, яка й буде його рамкою, що відмежовує ситуацію від неструктурованого потоку життя. На думку дослідниці, такою структурою може бути наратив, концепт або інша інтерпретаційна схема [10, с. 285].

Тож, можна сказати, що суб'єктивна та конструктивна природа інтерпретації викликає «до життя» атрибутивні процеси, що може бути адекватно зрозуміло у випадку врахування контекстного та ситуаційного аспекту.

Висновки. Значущість інтерпретаційної діяльності людини визначається повсякденною необхідністю орієнтуватися у нових, складних, мінливих обставинах життя, інших людях, в собі самому. Інтерпретація обумовлюється когнітивними та особистісними утвореннями, та має індивідуальний, суб'єктивний, конструктивний характер. Результатом цієї діяльності виступає думка особистості стосовно будь-якого явища, на основі якої людина визначається у власному ставленні до нього, та отримує необхідну міру визначеності та впевненості.

В соціальному контексті інтерпретаційна діяльність особистості ускладнюється тим, що стикається з суб'єктивністю інтерпретації іншого, його особистісними якостями, намірами, що потребує відповідного тлумачення, маючи на меті досягнення загального взаєморозуміння. У реальній соціальній ситуації для здійснення інтерсуб'єктивної інтерпретації особистості не завжди вистачає достатньої інформації для власного визначення щодо особистісних особливостей іншого, причин його вчинків, позиції, ставлення. Тому особистість вимушена застосовувати атрибутивні стратегії, які відіграють роль когнітивного утворення, за допомогою якого особистості вдається виконати завдання на інтерпретацію, враховуючи контекст та ситуацію, в яких відбувається інтерпретаційна діяльність особистості. Подальші дослідження інтерпретаційних та атрибутивних процесів ми вбачаємо у вивченні їх вікового, гендерного аспектів, а також дослідженні зв'язку з рефлексивними утвореннями.

Література

1. Андреева Г.М. Психология социального познания: [Учеб.пособие для студ. высш. учебн. заведений] / Г.М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 288 с.
2. Бурлачук Л.Ф. Психология жизненных ситуаций [Учебное пособие] / Л.Ф. Бурлачук, Е.Ю. Коржова. – М.: Российское педагогическое агентство, 1998. – 264 с.
3. Вербицкий А.А. О смыслообразующем понятии «контекст» в психологии // Системная организация и детерминация психики / Под. ред. В.А. Барабанщикова. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. – 488 с.
4. Галликер М. Психология взаимопонимания. Взаимность и диалог / М. Галликер, Д. Ваймер. – Харьков: Гуманитарный центр, 2013. – 240 с.
5. Налчаджян А.А. Атрибуция, диссонанс и социальное познание / А.А. Налчаджян. – М.: «Когито-Центр», 2006. – 415 с.

6. *Познание человека человеком (возрастной, гендерный, этнический и профессиональный аспекты)* / Под ред. А.А. Бодалева, Н.В. Васиной. – СПб.: Речь, 2005. – 324 с.
7. *Росс Л., Ниссбет Р.* Принципы ситуационизма и субъективной интерпретации в социальной психологии // Психология социальных ситуаций / Сост. и общая редакция Н.В. Гришиной. – СПб.: Питер, 2001. – С. 91-99.
8. *Славская А.Н.* Личность как субъект интерпретации / А.Н. Славская. – Дубна: Феникс+, 2002. – 240 с.
9. *Хекхаузен Х.* Личностные и ситуационные подходы к объяснению поведения // Психология социальных ситуаций / Сост. и общая редакция Н.В. Гришиной. – СПб.: Питер, 2001. – С. 58-90.
10. *Чепелева Н.В.* Особистий досвід суб'єкта у контексті психологічної герменевтики // Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / За заг. ред. В.О. Татенка. – К.: Либідь, 2006. – 360 с.

Сурякова М. В. Атрибутивные процессы в интересубъективной интерпретации личности. В статье рассмотрена проблема интерпретации личности в интересубъективной плоскости в связи с атрибутивными процессами. Определена необходимость интерпретационной деятельности человека в повседневной жизни, общим результатом которой является определенность ее оценки, отношение, мысли относительно явлений, требующих интерпретации. Интерпретация детерминирована когнитивными и личностными образованиями и имеет индивидуальный, субъективный, конструктивный характер. Доказана необходимость различения субъективности, как существенной характеристики интерпретации, и субъективизма, как безосновательного основания мнения личности.

Определена специфика трудностей социального взаимодействия, возникающих из-за неадекватности интерпретаций ее субъектов. Выявлено, что в реальной социальной ситуации личности не всегда хватает информации для определения личностных особенностей другого, причин его поступков, позиции, отношения.

Специфика атрибутивных процессов заключается в понимании и объяснении поведения других людей и собственного поведения путем приписывания причин, которые не могут быть обнаружены в результате социальной перцепции. Современное понятие атрибуции охватывает приписывание различных психических качеств, личностных характеристик, способностей другого, которые не могут непосредственно наблюдаться человеком. С помощью атрибуций личности удастся выполнить задание на интерпретацию, учитывая контекст и ситуацию, в которых происходит интерпретационная деятельность личности.

Ключевые слова: интерпретация, интересубъективная интерпретация, атрибуция, мнение, контекст, ситуативный подход, отношение, субъективность.

Suryakova M. V. Attribute processes in the inter-subjective interpretation of personality.

The article considers the problem of interpretation of personality in intersubjektivnoy plane in connection with the attributive processes. The necessity of human interpretive activities of everyday life, the overall result of which is the determination of its assessment, attitude, thoughts about the events that require interpretation. Interpretation is determined by cognitive and personal education and has an individual, subjective, constructive. the need to distinguish between subjectivity proved as essential characteristics of interpretation and subjectivity as unjustified grounds opinion of the individual.

The features of the interpretation in the social environment. The specificity of social interaction difficulties that arise due to inadequate interpretation of its subjects. It is revealed that the real social situation of the person does not always have enough information to determine the personality characteristics of the other, the reasons for his actions, attitudes, relationships. The information deficit situation, the person is forced to apply the attribute strategies that play a role in the formation of the cognitive process of interpretation. Specificity attributive processes is to understand and explain the behavior of others and their own behavior by assigning reasons that can not be detected as a result of social perception. The modern concept of attribution covers the attribution of various mental qualities, personal characteristics, abilities of another, that can not be directly observed by man. With attributions person can not perform the job to the interpretation, given the context and situation in which there is interpretative activities of the individual.

Keywords: interpretation, intersubjective interpretation, attribution, opinion, context, situational approach, attitude, subjective.

Відомості про автора:

Сурякова Марина Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри інженерної педагогіки Національної металургійної академії України.

Статтю подано до друку 02.03.2016.

УДК: 159.923.2:172:316.3

© М. В. Шипко, 2016

М. В. Шипко (м. Запоріжжя)

ЕТИЧНА СВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: СТРУКТУРА ТА СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Шипко М. В. Етична свідомість особистості: структура та специфіка функціонування. Стаття присвячена висвітленню результатів аналізу психологічних підходів до розуміння структури та функціонування етичної свідомості особистості. Уточнено поняття моральної та етичної свідомості. Моральна свідомість є формою суспільної свідомості, ґрунтується на соціальному бутті і носить об'єктивний характер. Етична свідомість позначає осягнення моралі особистістю та є формою індивідуальної свідомості. Показано двоїстий характер етичної свідомості: як відображення соціально-культурного буття та як суб'єктивний бік моралі. Визначено структурні елементи етичної свідомості, які охоплюють когнітивну, афективну та поведінкову сфери особистості. Когнітивна складова містить в собі моральні уявлення, знання та їх усвідомлення; афективна втілюється в емоційно-ціннісному ставленні до норм моралі, подій та вчинків; поведінкова – в моральній поведінці та вчинках. Виявлено, що етична свідомість може функціонувати на буденному та теоретичному рівнях. На буденному рівні люди оперують емпірично сприйнятими даностями без осягнення сутності явищ суспільного життя. На теоретичному рівні люди переживають, оцінюють події та вчинки з позиції блага. Виділено наступні функції етичної свідомості: аксіологічна, світоглядна, регулятивна, функція цілепокладання. Аксіологічна функція полягає в оцінюванні різних етико-моральних феноменів, виходячи з рефлексивно вироблених критеріїв; світоглядна – в пізнанні етичних відносин між членами спільності; регулятивна – в саморегуляції діяльності; цілепокладання – в прогнозуванні та проектуванні своєї діяльності та діяльності оточуючих. Встановлено, що розвиток етичної свідомості зумовлений особистістю, яка піддає сумніву моральні норми та уявлення, на основі рефлексії приймає власну моральну систему та оцінює особисті вчинки за категоріями добра і зла.